

سیاست‌های بهینه سرمایه‌گذاری در بخش‌های اولویت‌دار اقتصادی

الهه رحیم‌دوست^۱

چکیده

با توجه به اینکه یکی از الزامات رونق تولید و اشتغال، جذب سرمایه و به‌کارگیری آن در بخش‌های اولویت‌دار است، اهمیت جذب و چگونگی صرف سرمایه در بخش‌های مختلف بر کسی پوشیده نیست. نگاهی به روند سرمایه‌گذاری در کشور در سال‌های اخیر نشان می‌دهد روند جذب سرمایه به‌خصوص در بخش ماشین‌آلات از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست؛ هرچند روابط بین‌المللی و اعمال محدودیت در ورود فناوری به داخل کشور، اثرگذاری بالایی در این عرصه داشته است. یکی از اولویت‌های اساسی در جذب سرمایه، رشد پایدار بخش‌های اقتصادی از جمله صنعت و معدن، کشاورزی و... است، اما متأسفانه تنها شاهد حجم زیاد سرمایه‌گذاری در بخش خدمات در مقایسه با دیگر بخش‌های اقتصاد هستیم. به نظر می‌رسد این موضوع به دلیل رشد فعالیت‌های غیرمولد از کارایی لازم برخوردار نیست و تداوم آن تهدیدی برای امنیت اقتصادی شمرده می‌شود. همچنین، عملکرد نامطلوب دولت در حوزه پرداخت بودجه عمرانی به تجهیز زیرساخت‌ها که خود عاملی در راستای جذب سرمایه‌گذار داخلی و خارجی است، یکی دیگر از اولویت‌های سرمایه‌گذاری است که کمتر به آن توجه شده است. شاید بتوان از جمله دلایل نارسایی‌ها در این حوزه را ناشی از نامناسب بودن فضای کسب‌وکار، نبود ثبات در متغیرهای کلان اقتصادی، گسترش و رونق بخش نامولد در اقتصاد، حاکمیت دید منطقه‌ای و عدم توجه به مقوله آمایش سرزمین دانست. از این‌رو برخی راهکارها از جمله افزایش هزینه‌فرصت فعالیت‌های نامولد، بهبود فضای کسب‌وکار، ثبات در متغیرهای کلان اقتصادی، الزام به تبعیت از سند آمایش سرزمین و... پیشنهاد می‌شود.

واژگان کلیدی: سرمایه‌گذاری، اولویت، کسب‌وکار، نارسایی، FDI.

مقدمه

تعامل مؤثر و سازنده در روابط بین‌الملل تأکید دارند. رسیدن به چنین جایگاهی نیازمند انتخاب راهبردهای هدفمند و حساب‌شده است تا با برداشتن گام‌های اساسی در هر مرحله، دستیابی به اهداف یادشده را تسهیل کند. یکی از اصلی‌ترین راه‌های تحقق این اهداف، تجهیز زیرساخت‌های تولیدی است؛ زیرا رونق تولید

نگاهی به اسناد بالادستی از جمله سند چشم‌انداز بیست‌ساله اقتصاد نشان می‌دهد، برنامه‌ریزان در نگاهی بلندمدت و طی چهار برنامه میان‌مدت پنج‌ساله بر دستیابی به کشوری توسعه‌یافته با جایگاه اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه با هویت اسلامی و انقلابی الهام‌بخش در جهان اسلام و دارای

همین، لزوم اولویت‌بندی در طرح‌های سرمایه‌گذاری و سپس جذب سرمایه برای آن‌ها، در اقتصادهای در حال پیشرفت اهمیت بسیار زیادی دارد. با توجه به اهمیت این موضوع برای حفظ و پایداری امنیت اقتصادی، در این گزارش ابتدا وضعیت سرمایه‌گذاری در کشور بررسی می‌شود. سپس با اشاره به اولویت‌های سرمایه‌گذاری، به تبیین دلایل نارسایی‌ها در این حوزه پرداخته و با شرح ملاحظات امنیت اقتصادی، برخی راهکارها به‌منظور بهبود شرایط موجود ارائه می‌شود.

۱- وضعیت سرمایه‌گذاری در کشور

با توجه به اینکه قضاوت و تحلیل صحیح از موضوعات مختلف اقتصادی منوط به دستیابی به آمار درست داخلی و خارجی و نیز بررسی روند طی شده و حاکم بر بخش مورد مطالعه است، لازم است تا در این بخش از گزارش آمار سرمایه‌گذاری در کشور استفاده کنیم. نمودار شماره ۱، تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در دوره ۱۳۹۴ تا ۶ ماه نخست سال ۱۴۰۲ را به‌صورت شش‌ماهه به نمایش گذاشته است.

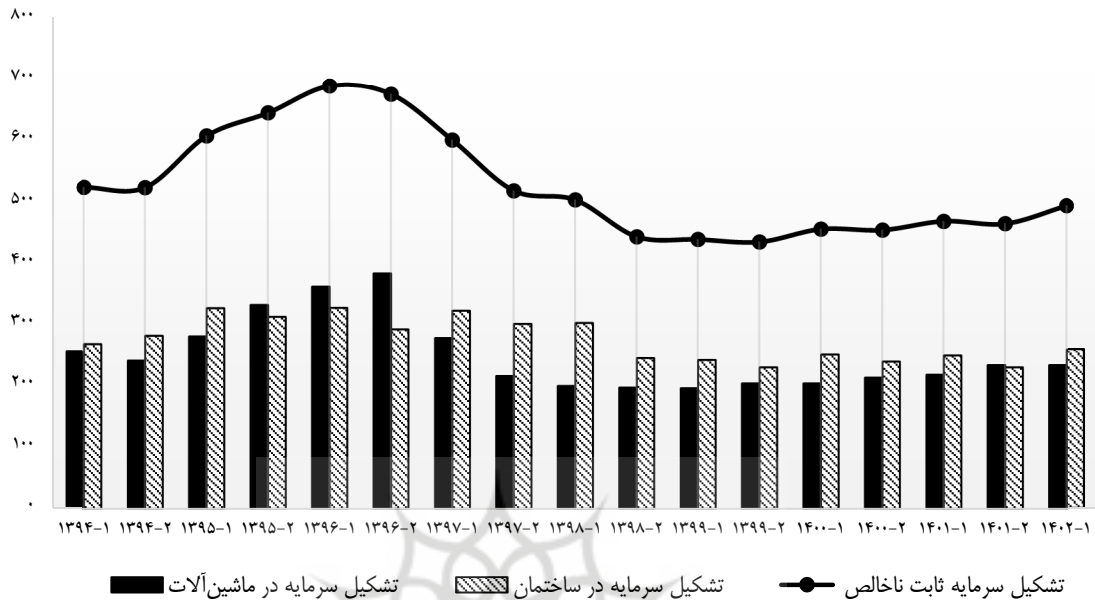
در دوره تقریباً هشت‌ساله مورد بررسی، میزان سرمایه‌گذاری داخلی از روند مثبت پذیرفتنی برخوردار نبوده است. تا جایی که در برخی از این سال‌ها شاهد روند نزولی سرمایه‌گذاری در داخل کشور بودیم.

و اشتغال شاه‌کلید رسیدن به توسعه پایدار است. رونق تولید نیز نیازمند بسترسازی‌های لازم است که مهم‌ترین آن‌ها سرمایه‌گذاری در عرصه‌های مختلف تولیدی است. وجود محدودیت در منابع سرمایه‌گذاری همواره این نکته را گوشزد می‌کند که اولویت‌بندی در سرمایه‌گذاری اهمیت بسیار زیادی دارد. جریان سرمایه به داخل کشور یکی از راه‌های برطرف کردن کمبود سرمایه‌گذاری داخلی است که در اصطلاح به آن سرمایه‌گذاری خارجی گفته می‌شود. در حال حاضر در اغلب کشورهای در حال توسعه، جذب سرمایه خارجی را تنها راه‌حل برطرف کردن کمبود سرمایه داخلی می‌دانند؛ زیرا عدم توازن میان پس‌انداز و سرمایه‌گذاری به دلیل توسعه‌نیافتگی بازارهای مالی در این‌گونه کشورها موجب می‌شود تا گرایش به روش‌های مختلف جذب سرمایه‌گذاری خارجی در آن‌ها از اهمیت بالایی برخوردار شود.

جذب سرمایه‌گذاری خارجی مزایای انکارناپذیری مانند افزایش ظرفیت تولید از طریق انباشت سرمایه و درنهایت، افزایش رشد اقتصادی، تولید و انتقال فناوری‌های جدید، بهبود تراز پرداخت‌ها، افزایش سطح رفاه عمومی، افزایش درآمدهای مالیاتی و... را برای اقتصاد کشور پذیرنده به دنبال خواهد داشت، اما عدم اولویت‌بخشی به طرح‌های سرمایه‌گذاری حتی با وجود مهیاسازی زمینه ورود سرمایه‌گذار خارجی مانع عملکرد صحیح سرمایه خواهد شد. تا جایی که شاید بتوان نام آن را چوب حراج زدن بر منابع داخلی گذاشت. برای

نمودار ۱- روند تشکیل سرمایه ثابت ناخالص به تفکیک در بخش‌های ساختمان و ماشین‌آلات (هزار میلیارد ریال)
(به قیمت سال ۱۳۹۰)

مأخذ: حساب‌های ملی و منطقه‌ای مرکز آمار ایران، بهمن‌ماه ۱۴۰۲.

سرمایه در بخش ماشین‌آلات از تشکیل سرمایه در بخش ساختمان پیشی گرفت. این موضوع یکی از نکات مثبت در راستای پیمودن مسیر توسعه بود، اما متأسفانه با لغو این توافقات شاهد افزایش سرمایه‌گذاری در بخش ساختمان در مقایسه با ماشین‌آلات هستیم. همچنین، شاهد رشد منفی ۱۸ درصد در تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در فصل نخست سال ۱۴۰۲ در مقایسه با فصل نخست سال ۱۳۹۵ هستیم که نشان می‌دهد روند رشد سرمایه‌گذاری از وضعیت خوبی برخوردار نیست. یکی دیگر از راه‌هایی که می‌توان در راستای افزایش سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی به کار گرفت، فراهم آوردن زمینه‌های لازم برای ورود سرمایه‌های خارجی به کشور است. نمودار شماره ۲، روند سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را در کشور نشان می‌دهد.

همان‌طور که در نمودار شماره ۱ نشان داده شده است، در دوره تقریباً هشت‌ساله مورد بررسی، میزان سرمایه‌گذاری داخلی از روند مثبت پذیرفتنی برخوردار نبوده است. تا جایی که در برخی از این سال‌ها شاهد روند نزولی سرمایه‌گذاری در داخل کشور بودیم. شاید بتوان یکی از دلایل اصلی روند مثبت سرمایه‌گذاری را در سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶، ناشی از برخی توافقات هسته‌ای (برنامه جامع اقدام مشترک) دانست، اما در اردیبهشت سال ۱۳۹۷، با روی کار آمدن ترامپ و خروج یک‌جانبه آمریکا از توافقات برجام، شاهد کاهش سرمایه‌گذاری در کشور بودیم. در بررسی دیگر در چگونگی سرمایه‌گذاری صورت گرفته مشاهده می‌شود که در سال‌های مربوط به برجام به دلیل توافقات صورت گرفته با کشورهای دارای فناوری، تشکیل

۲- اولویت‌های سرمایه‌گذاری در کشور

یکی از موضوعات مهم در برنامه‌ریزی اقتصادی، هدف‌گذاری برای رشد و توسعه اقتصادی است که با شناخت بازدهی هریک از فعالیت‌های اقتصادی و درنهایت، گسیل سرمایه به آن بخش می‌توان زمینه دستیابی به اهداف تعیین‌شده را فراهم کرد. در این راستا، تفکیک سرمایه‌گذاری به بخش‌های مختلف، میزان توانایی بخش‌ها در جذب سرمایه و چگونگی اثرپذیری هریک از زیربخش‌های اقتصادی را از نوسانات و تصمیمات برنامه‌ریزان نشان می‌دهد. از این‌رو در این بخش از گزارش به بررسی تشکیل سرمایه ثابت در بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات خواهیم پرداخت.

تقویت بخش تولید همواره یکی از اهداف مدنظر در اتخاذ سیاست‌های اقتصادی و برنامه‌ریزی‌های بلندمدت و میان‌مدت بوده است. تا جایی که دستیابی به خودکفایی در برخی تولیدات داخلی و درنهایت، کاهش وابستگی به واردات کالاهای ضروری در اسناد بالادستی سرلوحه امور بوده است. از آنجاکه رسیدن به اهداف یادشده جز با برنامه‌ریزی درست و منظم و راهنمایی سرمایه‌گذاران به بخش‌هایی از اقتصاد که در راستای اهداف مطرح‌شده باشد، محقق نخواهد شد، بررسی وضعیت جذب سرمایه در هریک از بخش‌ها دارای اهمیت است. به همین منظور در نمودار شماره ۳، میزان تشکیل سرمایه ثابت در بخش‌های مختلف اقتصادی به تصویر کشیده شده است.

نمودار ۳- تشکیل سرمایه ثابت ناخالص به تفکیک هریک از بخش‌های اقتصادی (هزار میلیارد ریال) (به قیمت سال ۱۳۹۵)

مأخذ: نماگرهای اقتصادی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، سه‌ماهه چهارم ۱۴۰۱.

امنیت غذایی، شاهد مهاجرت روستاییان به شهرها و مشکلات ناشی از حاشیه‌نشینی باشیم.

یکی دیگر از اولویت‌های سرمایه‌گذاری در کشور، تجهیز زیرساخت‌ها و توجه به عملیات عمرانی و... است که هر ساله در قوانین بودجه، مبالغی را به منظور پیشرفت این‌گونه امور اختصاص می‌دهند. با توجه به اینکه هزینه‌های عمرانی صرف زیرساخت‌ها می‌شود، تجهیز آن‌ها موجب افزایش دسترسی به منابع و جذب سرمایه‌گذار داخلی و خارجی خواهد شد. در کشورهای در حال توسعه سرمایه‌گذاری دولت در بخش‌های زیربنایی دارای رابطه مکمل با سرمایه‌گذاری بخش خصوصی است؛ به‌گونه‌ای که بازدهی و بهره‌وری بخش خصوصی را افزایش می‌دهد، زمینه را برای سرمایه‌گذاری خصوصی مهیا و سرمایه‌گذاری خصوصی را تشویق می‌کند. از این رو تقویت زیرساخت‌ها و تخصیص اعتبارات به این بخش‌های اولویت‌دار و از همه مهم‌تر تأمین اعتبار آن‌ها دارای اهمیت بسیار زیادی است. با توجه به اهمیت موضوع، نگاهی به چگونگی تخصیص و تأمین اعتبار طرح‌های عمرانی در سال‌های اخیر خالی از فایده نخواهد بود.

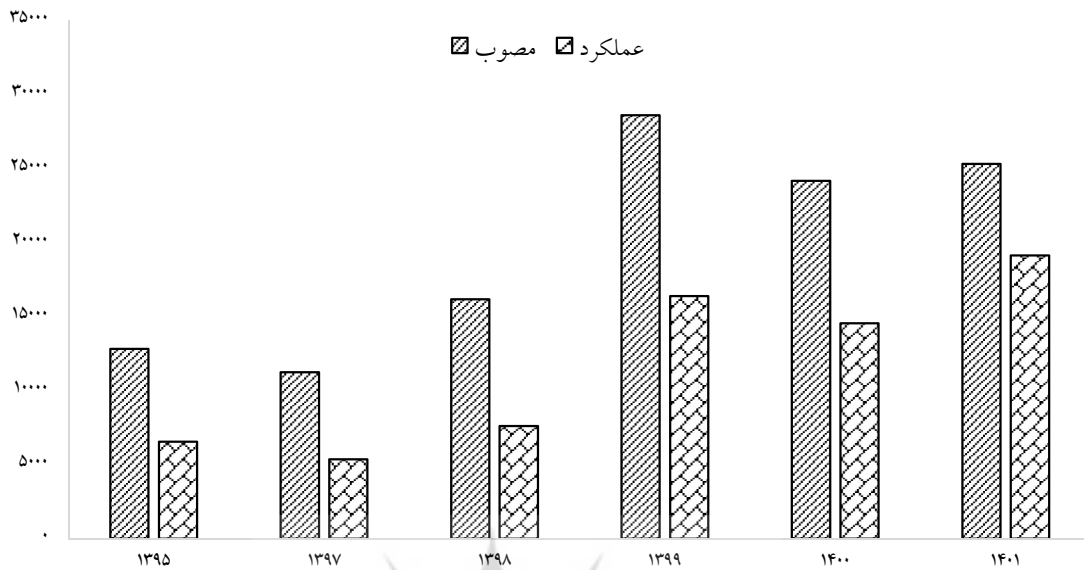
نتیجه پایش محیط کسب‌وکار نشان می‌دهد که این شاخص در تابستان سال ۱۴۰۲ در مقایسه با بهار همین سال تنزل یافته که نمایان‌کننده بدتر شدن وضعیت محیط کسب‌وکار است.

همان‌طور که نمودار شماره ۳ نشان می‌دهد، در سال‌های مورد بررسی، حجم سرمایه‌گذاری در بخش خدمات دارای بیشترین مقدار بوده است. یکی از ویژگی‌های کشورهای توسعه‌یافته، گسترش و پیچیدگی فعالیت‌ها و زیربخش‌های خدمات و سهم عمده آن در رشد اقتصادی و توسعه اقتصاد ملی است، اما چگونگی گسترش بخش خدمات از اهمیتی دوچندان برخوردار است. با توجه به اینکه دلالتی واسطه‌گری‌های چندلایه در ایران در بخش خدمات طبقه‌بندی می‌شوند، رشد زیاد سرمایه‌گذاری در این بخش در مقایسه با بخش‌های دیگر اقتصاد، از کارایی لازم برخوردار نیست. تا جایی که شاهد رشد فعالیت‌های غیرمولد هستیم. این موضوع در حالی مطرح است که همواره و به‌خصوص در سال‌های اخیر شاهد رشد پذیرفتنی سرمایه‌گذاری در بخش صنایع و معادن نیستیم که این موضوع با اهداف تعیین‌شده در اسناد بالادستی همخوانی ندارد.

کسب جایگاه ۵ ایران در عرصه جهانی به لحاظ برخورداری از منابع معدنی، توجیه‌گر لزوم سرمایه‌گذاری در این عرصه و در نهایت، کاهش اتکا به درآمدهای نفتی است، اما متأسفانه در سال‌های پیش شاهد عدم کارکرد صحیح دستگاه‌ها در اجرای قوانین درست و کاهش موانع اکتشاف و استخراج معادن بودیم. عدم سرمایه‌گذاری کافی در بخش کشاورزی نیز با وجود اشتغال‌زایی فراوان این بخش در نمودار شماره ۳ قابل رؤیت است. می‌توان گفت اهمیت ندادن به این بخش (کشاورزی) باعث می‌شود افزون‌بر وابستگی بیشتر به واردات محصولات غذایی و در نهایت، تهدید

نمودار ۴- اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (میلیارد ریال) (به قیمت سال ۱۳۹۰)

مأخذ: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان تهران، معاونت هماهنگی برنامه و بودجه، بهمن‌ماه ۱۴۰۲.

دستگاه‌های اجرایی ملی پیشی گرفته و در بودجه سال ۱۴۰۲ نیز بیش از ۵۰ درصد اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی را شامل شده است. افزایش سهم ردیف‌های متفرقه به معنای کاهش شفافیت و نظارت‌پذیری بودجه و از دست رفتن امکان مقایسه میان امور و فصول مختلف در سال‌های متمادی است. از این رو مدیریت درست در انتخاب طرح‌های عمرانی دارای اهمیت ویژه‌ای است تا با ایجاد فرایندی بتوان طرح‌های هم‌راستا با اهداف راهبردی کشور را انتخاب کرد و از اعمال سلیقه و نفوذ دید منطقه‌ای برخی افراد در انتخاب طرح‌ها جلوگیری کرد و در نهایت، اقدامات لازم را به منظور تسریع در پیشبرد طرح‌های مهم اتخاذ کرد. این موضوع ضمن ایجاد زیرساخت‌های مولد، اعتماد عمومی را به کارآمدی دولت تقویت می‌کند. بنابراین، می‌توان گفت در بررسی چگونگی تخصیص سرمایه به بخش‌های

با توجه به نمودار شماره ۴ و بر اساس آخرین آمار قابل استناد و در دسترس، مشاهده می‌شود که همواره در سال‌های مورد بررسی، عملکرد دولت در خصوص تأمین اعتبار تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در مقایسه با بودجه مصوب در این حوزه، دارای اختلاف زیادی بوده است؛ به گونه‌ای که در اغلب سال‌های یادشده، عملکرد دولت در پرداخت اعتبارات به طرح‌های عمرانی مصوب کمتر از ۶۰ درصد بوده است. این موضوع افزون‌براینکه منجر به طولانی شدن طرح‌ها می‌شود (در بررسی بودجه سال ۱۴۰۲، میانگین عمر طرح‌های درج‌شده در پیوست شماره ۱، بیش از ۱۶ سال است)، موجب تحمیل هزینه‌های اضافی ناشی از نگهداری و تعمیر نیز می‌شود که در نهایت، طرح را از صرفه اقتصادی خارج می‌کند. این در حالی است که در سال‌های اخیر سهم اعتبارات عمرانی متفرقه از اعتبارات عمرانی

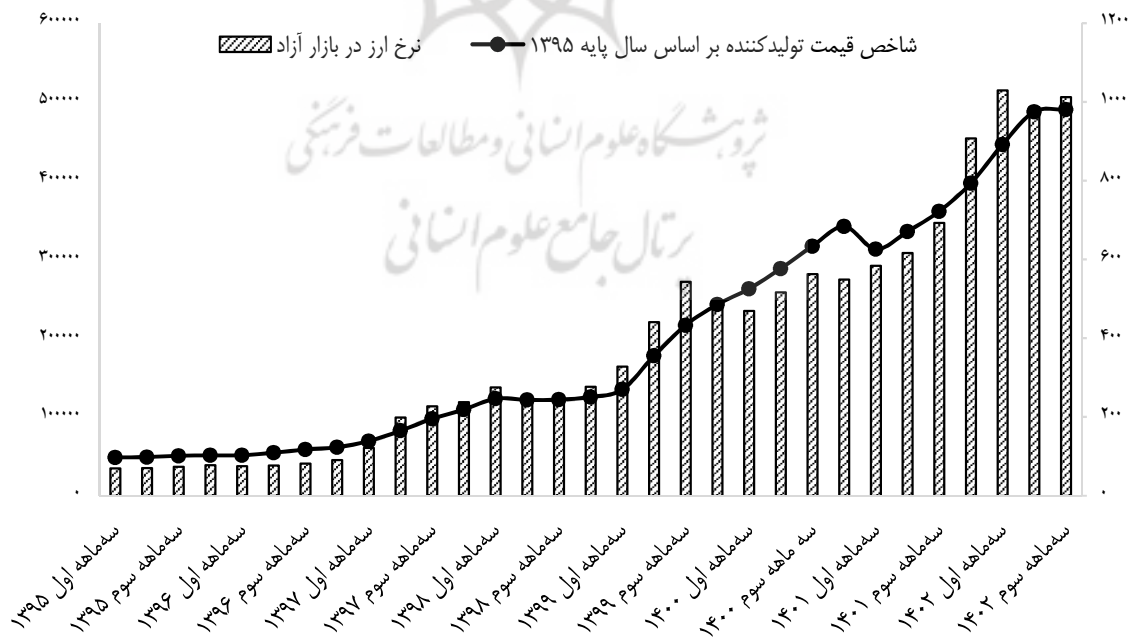
چگونگی عملکرد کشور در این حوزه، می‌تواند مانع جذب سرمایه‌گذاری خارجی شود.

- **نبود ثبات در متغیرهای کلان اقتصادی:** با توجه به اینکه جذب سرمایه‌گذاری نیازمند امنیت و ثبات اقتصادی در متغیرهای کلان است، شاید بتوان گفت یکی از دلایل نارسایی‌ها در حوزه سرمایه‌گذاری، مربوط به فقدان ثبات اقتصادی در کشور است. در اقتصادی که هر روز شاهد تغییر در نرخ ارز، تورم صعودی کالاها و خدمات، تغییرات مکرر در قوانین و مقررات و... هستیم، قیمت تمام‌شده کالاها از ثبات کافی برخوردار نیست و در نتیجه، رقابت‌پذیری در عرصه تولید اندک است. تمام موارد یادشده منجر به سلب اطمینان خاطر سرمایه‌گذاران می‌شود. در نمودار شماره ۵، شاخص قیمت تولیدکننده و نرخ ارز آورده شده است.

جایگاه ۱۲۹ در میان ۱۶۷ کشور رسید. لازم به توضیح است که در زیرشاخص ایجاد محیط کسب‌وکار در سال ۲۰۲۳، ایران با ۱۰ پله تنزل به رتبه ۱۵۱ در میان ۱۶۷ کشور دست یافت. با استناد به آمار ارائه‌شده می‌توان گفت شرایط کشور به لحاظ فراهم کردن محیطی امن برای راه‌اندازی کسب‌وکار مساعد نیست. این موضوع یکی از نارسایی‌های اصلی در عدم جذب سرمایه‌گذار داخلی و خارجی است.

تأمین امنیت سرمایه‌گذاری برای سرمایه‌گذاران در بخش‌های مختلف اقتصادی به‌خصوص بخش‌های صنعت و کشاورزی که نیازمند سرمایه‌گذاری‌های سنگین است، اهمیت بسیار زیادی دارد. پایین بودن شاخص‌های داخلی و خارجی افزون‌براینکه سرمایه‌گذاران داخلی را از سرمایه‌گذاری منصرف می‌کند، به‌عنوان علامتی در

نمودار ۵- شاخص قیمت تولیدکننده و نرخ ارز (ریال)

مآخذ: مرکز آمار ایران آذرماه ۱۴۰۲؛ بانک مرکزی دی‌ماه ۱۴۰۲؛ شبکه اطلاع‌رسانی طلا، سکه و ارز، بهمن‌ماه ۱۴۰۲.

عدم بررسی خصوصیات زیست‌محیطی و مزیت‌های نسبی و مطلق هر منطقه و نیز اجرای بد و زمان‌بر بودن طرح‌ها باعث شده است به‌رغم صرف منابع مالی در زمینه‌های مختلف، طرح‌ها نتیجه‌بخش نباشند.

با توجه به اینکه دلای و واسطه‌گری‌های چندلایه در ایران در بخش خدمات طبقه‌بندی می‌شوند، رشد زیاد سرمایه‌گذاری در این بخش در مقایسه با بخش‌های دیگر اقتصاد، از کارایی لازم برخوردار نیست. تا جایی که شاهد رشد فعالیت‌های غیرمولد هستیم.

۴- ملاحظات امنیت اقتصادی

با توجه به اینکه یکی از راه‌های رشد تولید و توسعه اقتصادی افزایش سرمایه‌گذاری و جذب سرمایه در بخش‌های پربازده و دارای اولویت است، بررسی برخی پیامدهای اقتصادی و امنیتی در صورت عدم جذب سرمایه‌گذاری کافی در کشور حائز اهمیت است. تحقق سرمایه‌گذاری مناسب در زیربخش‌های اقتصادی به تقویت توان تولیدی کشور منجر می‌شود. چنانچه این سرمایه‌گذاری بدون نیازسنجی صورت پذیرد یا با اعمال برخی قوانین مانع ورود سرمایه به بخش‌های مولد اقتصادی شویم، کشور برای تأمین نیازهای خود ناچار به واردات خواهد بود. افزایش واردات کالا از کشورهای دیگر، وابستگی را به خارج افزایش می‌دهد و از این طریق تأمین نیاز داخلی

منابع پولی خلق‌شده، شاهد ورود منابع مالی به بخش‌های نامولد از جمله بازار دلان، قاچاقچیان، سوداگران زمین و مسکن و دیگر فعالیت‌های نامولد هستیم. بنابراین، یکی دیگر از عواملی که می‌توان از آن به‌عنوان مانعی برای سرمایه‌گذاری یاد کرد، وجود حجم بالای نقدینگی و در مقابل، نبود مابه‌ازای کالایی مناسب برای تشویق سرمایه‌گذاران به سرمایه‌گذاری است. برای همین، این موضوع به گسترش دلالی و خرید و فروش غیرکارا منجر می‌شود و سرمایه‌گذاری واقعی صورت نمی‌گیرد.

حاکمیت دید منطقه‌ای و عدم توجه به مقوله آمایش سرزمین: یکی دیگر از عواملی که موجب پایین آمدن کیفیت سرمایه‌گذاری در کشور شده، وجود برخی اغراض سیاسی و منطقه‌ای و از جمله فشار نمایندگان در عرصه طرح‌های سرمایه‌گذاری است. این موضوع باعث شده است که طرح‌ها به‌دور از طراحی و ارزیابی اقتصادی درست به مرحله اجرا برسند. به همین دلیل، شاهد طرح‌های سرمایه‌گذاری بسیار زیاد و هم‌زمان هستیم. اعمال سلیقه‌های فردی و فشار برخی نمایندگان موجب قربانی شدن اهداف توسعه‌ای شده است. این در حالی است که باید طرح‌های سرمایه‌گذاری بر اساس اولویت‌بندی و توجیه اقتصادی به مرحله اجرا برسند. طولانی شدن زمان اجرای طرح‌های سرمایه‌گذاری نیز یکی دیگر از مسائلی بوده که موجب شده است سرمایه‌گذاری‌ها از صرفه اقتصادی خارج شود و کیفیت آن‌ها در کشور تنزل یابد. از این‌رو نبود راهبرد صنعتی و بلندمدت، نبود نیازسنجی بر اساس مقتضیات توسعه‌ای کشور،

این موضوع از عملکرد مطلوب دولت می‌کاهد و دولت را از انجام دادن وظایف محول شده باز می‌دارد که به تبع، به تخریب امنیت اقتصادی منجر می‌شود.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد راهکارها

به‌رغم اهمیت سرمایه‌گذاری به‌عنوان یکی از عوامل بسیار اثرگذار بر روند رشد و توسعه اقتصادی، باید گفت صرف منابع مالی دولتی و خصوصی در طرح‌های متعدد داخلی به معنی افزایش رشد و بهره‌وری در تولید نخواهد بود. نگاه به روند چندساله اقتصاد ایران در خصوص جذب سرمایه و سرمایه‌گذاری نشان می‌دهد رشد سرمایه‌گذاری از رویه پذیرفتنی تبعیت نمی‌کند و بخش‌های اولویت‌دار که می‌تواند منجر به اشتغال پایدار و تسریع در روند صنعتی شدن شود، در جذب سرمایه موفقیت چندانی نداشته است. شاید با توجه به بررسی‌های صورت‌گرفته بتوان عمده دلیل عدم موفقیت در این حوزه را در بی‌ثباتی متغیرهای کلان اقتصادی (نرخ ارز، تورم و...) و محدودیت در روابط اقتصادی با دیگر کشورها دانست، اما اعمال نفوذ برخی قدرتمندان در حوزه سیاست و عدم توجه به مقوله آمایش سرزمین در انتخاب پروژه‌های سرمایه‌گذاری از سویی و رونق بازار سفته‌بازی و دلالی به دلیل سود سرشار کوتاه‌مدت از سوی دیگر، باعث تأثیر بسیار زیادی بر انحراف سرمایه‌گذاری از بخش‌های دارای اولویت شده است. تداوم وضعیت موجود می‌تواند از طریق اثرگذاری بر اشتغال و درآمدهای دولت،

به‌عنوان اهرم فشار از جانب آن‌ها قابل استفاده است. بنابراین، افزایش وابستگی به خارج، امنیت اقتصادی را دچار تزلزل می‌کند. این در حالی است که نرخ بالای بیکاری همواره به‌عنوان یکی از معضلات اقتصادی و سیاسی مطرح بوده است که تنها راه‌حل برطرف کردن این معضل، رونق تولید و استفاده از نیروی کار خلاق و جوان در این زمینه است.

با عنایت به اینکه اشتغال در بخش صنعت در مقایسه با دیگر بخش‌های اقتصادی دارای پایداری بیشتری است یا به‌عبارت‌دیگر، رشد بخش صنعت اشتغال پایدار را رقم می‌زند، عدم برنامه‌ریزی درست و هدایت نکردن سرمایه‌های کشور به بخش‌های مولد می‌تواند امنیت اقتصادی را از مجرای رشد بیکاری ضربه‌پذیر کند. همچنین، لازم به توضیح است عدم شناسایی گروه‌های اولویت‌دار برای جذب سرمایه موجب می‌شود تا با جذب سرمایه در بخش‌های پربازده، اما نامولد شاهد رونق بازار سوداگران و دلالان باشیم که این موضوع ثبات اقتصادی و درنهایت، امنیت اقتصادی را خدشه‌دار می‌کند.

کاهش جذب سرمایه داخلی و خارجی افزون‌بر موارد یادشده منجر می‌شود تا یکی از منابع مهم درآمدی دولت با کاهش مواجه شود. اخذ مالیات از فعالیت‌های اقتصادی یکی از منابع درآمدی دولت است که این موضوع در گروی رونق تولید و رشد سرمایه‌گذاری است. حال چنانچه کشور با کاهش در سرمایه‌گذاری در بخش‌های اولویت‌دار مواجه شود، انتظار می‌رود دولت با کاهش درآمد و کسری بودجه‌های انباشته در سال‌های مختلف مواجه شود.

منصرف کند. پیشنهاد می‌شود برنامه‌ریزان و قانون‌گذاران از طریق حذف قوانین دست‌وپاگیر و حجیم، اعطای وام‌های کم‌بهره، بهبود قوانین کار و بیمه، اصلاح قوانین مالیاتی، الکترونیکی کردن امور ثبتی و... زمینه بهبود فضای کسب‌وکار در ایران را فراهم آورند.

- ثبات در متغیرهای کلان اقتصادی: هر فعالیت تولیدی مستلزم وجود امنیت و ثبات اقتصادی است. از این رو یکی از عواملی که به افزایش تمایل سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی منجر می‌شود، ثبات در متغیرهای کلان اقتصادی است. تغییر هرروزه متغیرهای اقتصاد از جمله نرخ تورم، نرخ ارز و... موجب می‌شود سرمایه‌گذاران نسبت به بازدهی سرمایه خود دچار تردید و از سرمایه‌گذاری منصرف شوند. این در حالی است که توان بخش خصوصی برای مقابله با این‌گونه تغییرات در مقایسه با بخش دولتی بسیار کمتر است. به همین دلیل، شاهد کاهش توان بخش خصوصی برای ورود به عرصه رقابت با دیگر فعالان بخش اقتصادی خواهیم بود و بخش خصوصی از سرمایه‌گذاری در فعالیت تولیدی سر باز می‌زند. پیشنهاد می‌شود دولت و مراجع ذی‌صلاح نسبت به ایجاد ثبات در متغیرهای کلان اقتصادی از طریق برنامه‌ریزی‌های بلندمدت و اعمال ضمانت اجرایی قوی، کاهش تنش در فضای سیاسی و... اقدامات اساسی را انجام دهند.

- الزام به تبعیت از سند آمایش سرزمین: یکی از الزامات روند توسعه کشورها تخصیص اعتبارات

رونق فعالیت‌های نامولد و... امنیت اقتصادی و ملی را مورد حمله قرار دهد. از این رو با توجه به اهمیت موضوع سرمایه‌گذاری در روند توسعه، برخی راهکارها به شرح زیر ارائه می‌شود.

- افزایش هزینه فرصت فعالیت‌های نامولد: همان‌گونه که در متن گزارش به آن اشاره شد، جذابیت فعالیت‌های نامولد به دلیل سوددهی بالا و دوره انتظار اندک منجر به جذب سرمایه در این‌گونه فعالیت‌ها می‌شود. در صورتی می‌توان از ورود سرمایه به بخش‌های نامولد جلوگیری کرد که هزینه فرصت برای فعالیت‌های یادشده از طریق اعمال مالیات‌های سنگین، مجازات بالای قضایی و... افزایش یابد. پیشنهاد می‌شود قانون‌گذاران با اقدام‌هایی از انواع یادشده موجب افزایش هزینه فرصت سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های نامولد شوند و در مقابل، با رونق بازار فعالیت‌های اقتصادی مولد، زمینه ورود سرمایه‌گذاران به این حوزه را فراهم آورند.

- بهبود فضای کسب‌وکار: تجربه کشور در خصوص تزریق نقدینگی به بخش‌های تولیدی نشان می‌دهد تا زمانی که فضای کسب‌وکار به‌منظور رشد فعالیت‌های اقتصادی مولد مهیا نباشد، هرگونه اعطای وجه به افراد در بخش تولید هزینه نمی‌شود و در مقابل، موجب رونق بازار دلان و واسطه‌گران خواهد شد. این در حالی است که افت شاخص‌های بین‌المللی در خصوص رتبه کسب‌وکار ایران نیز این علامت را به سرمایه‌گذاران داخلی و به‌خصوص خارجی می‌دهد که آن‌ها را از ورود سرمایه به کشور

منابع

- حساب‌های ملی و منطقه‌ای مرکز آمار ایران، بهمن‌ماه ۱۴۰۲.
- نماگرهای اقتصادی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، شماره ۱۱۱، سه‌ماهه چهارم ۱۴۰۱.
- تارنمای سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان تهران، معاونت هماهنگی برنامه و بودجه.
- گزارش سرمایه‌گذاری خارجی آنکتاد (۲۰۲۳).
- مرکز آمار ایران، گزارش شاخص قیمت تولیدکننده، تابستان ۱۴۰۲
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی، شاخص بهای تولیدکننده در ایران آذرماه ۱۴۰۲.
- شبکه اطلاع‌رسانی طلا، سکه و ارز، بهمن‌ماه ۱۴۰۲.
- گزارش پایش ملی محیط کسب و کار ایران، مرکز پژوهش‌های اتاق ایران، تابستان ۱۴۰۲.

بودجه‌ای به شهرها و مناطق مختلف بر اساس قابلیت‌ها و مزیت‌های بالقوه آن‌هاست. در نتیجه، گسیل سرمایه به آن مناطق برحسب اولویت‌های اصلی کشور تعیین می‌شود. از این رو هرگونه تصویب طرح بدون امکان‌سنجی دقیق به اتلاف منابع منجر می‌شود. همان‌طور که در متن گزارش اشاره شد، اعمال نفوذ برخی افراد با دید منطقه‌ای به منظور اجرای برخی طرح‌های فاقد اولویت در مناطق مختلف موجب اتلاف منابع شده است. از این رو پیشنهاد می‌شود برنامه‌ریزان به منظور جلوگیری از تکرار موارد مشابه با تاسی از سند آمایش سرزمین به تخصیص اعتبارات عمرانی در کشور بپردازند و با کاهش طول عمر اجرای طرح از تحمیل هزینه‌های اضافی به کشور پرهیز کنند. این موضوع افزون‌براینکه منجر به ترغیب سرمایه‌گذاران بخش خصوصی برای شرکت در طرح‌ها می‌شود، رونق تولید و اشتغال را نیز در آن مناطق رقم می‌زند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 نشریه مطالعات و تحقیقات کاربردی
 فصلنامه علمی-پژوهشی
 مطالعات و تحقیقات کاربردی
 فصلنامه علمی-پژوهشی

همواره در سال‌های مورد بررسی، عملکرد دولت در خصوص تأمین اعتبار تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در مقایسه با بودجه مصوب در این حوزه، دارای اختلاف زیادی بوده است؛ به‌گونه‌ای که در اغلب سال‌های یادشده، عملکرد دولت در پرداخت اعتبارات به طرح‌های عمرانی مصوب کمتر از ۶۰ درصد بوده است.

